

تاثیر مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری بر کیفیت زندگی شهروندان؛

بررسی نقش اثرات اقتصادی، فرهنگی و محیطی ادراک شده

(مورد مطالعه: شهروندان مشهد)

* محمدنعیم شهلا ** امید بهبودی *** سید مرتضی غیور باغبانی

* کارشناس ارشد مدیریت بازرگانی، دانشگاه بین‌المللی امام رضا (ع)، مشهد، ایران.

naeem.shahla74@gmail.com

** استادیار، گروه مدیریت، موسسه آموزش عالی توس، مشهد، ایران.

drbehboodi@toos.ac.ir

*** استادیار، دانشکده علوم اداری، دانشگاه بین‌المللی امام رضا (ع)، مشهد، ایران.

ghayour@imamreza.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۰۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۲۰

چکیده

هدف این پژوهش بررسی تاثیر مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری بر کیفیت زندگی شهروندان از طریق نقش میانجی اثرات اقتصادی، فرهنگی و محیطی ادراک شده است. جامعه آماری پژوهش، شهروندان مشهدی می‌باشد، که با توجه به حجم جامعه نمونه آماری برای جوامع نامحدود ۳۸۴ نفر و به شیوه نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شده است. ابزار گردآوری داده‌های این تحقیق پرسشنامه استاندارد علوی السکاف (۲۰۲۲) بوده است که برای آزمودن روایی از روایی محتوا و تایید خبرگان و جهت روایی سازه از روایی سازه، همگرا و واگرا بهره گرفته شده است. پایایی پرسشنامه با آلفای کرونباخ و پایایی مرکب (بیش از ۰/۷) انجام شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها به روش معادلات ساختاری با نرم‌افزار پی ال اس ۳ انجام شده است. نتایج نشان داد که مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری بر اثرات اقتصادی، فرهنگی و محیطی ادراک شده تاثیر معناداری دارد. به علاوه تاثیر مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری بر کیفیت زندگی شهروندان از طریق نقش میانجی اثرات اقتصادی، فرهنگی و محیطی ادراک شده معنادار گزارش شده است.

واژه‌های کلیدی: مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری، کیفیت زندگی شهروندان، اثرات اقتصادی، اثرات فرهنگی، اثرات محیطی ادراک شده.

نوع مقاله: علمی

۱- مقدمه

مالیات و... داشته است [۳]. در شرایط کنونی رقابت فزاینده ای بین مقصدهای گردشگری وجود دارد و آن‌ها سعی می کنند با انجام اقداماتی فراتر از وظایف خود نظیر مسئولیت اجتماعی، خود را از سایر مقصدها متمایز کنند [۱۲]. مسئولیت اجتماعی مجموعه وظایف و تعهداتی است که بایستی در جهت حفظ و مراقبت و کمک به جامعه انجام داد [۳۱]. امروزه همه مدیران باید به کارهایی دست بزنند

گردشگری به عنوان یک بخش رو به رشد اقتصادی، به فراخور نوع مکان و منطقه گردشگری، شکل‌های مختلفی به خود می‌گیرد. هر منطقه، مکان یا مقصد خصوصیات خاص خود را دارد و باید استراتژی‌های مختلف براساس نقاط قوت این مکان‌ها توسعه یابند (دومان^۱ و همکاران، ۲۰۱۸). گردشگری در مقاصد گردشگری تاثیر مثبتی روی توسعه اقتصادی کشور مخصوصاً ارز آوری، نرخ اشتغال،

1. Duman

نویسنده عهده‌دار مکاتبات: امید بهبودی Drbehboodi@toos.ac.ir

جغرافیایی صورت می‌گیرد که متشکل از محیط طبیعی، فرهنگی و اجتماعی است. هریک از این دو محیط متشکل از عواملی هستند که به نوعی بر گردشگری تأثیرگذار است و از آن تأثیر می‌پذیرد. گردشگری می‌تواند اثرات متفاوت و قابل توجهی در منطقه گردشگرپذیر بر جای بگذارد. این اثرات می‌توانند اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و زیست‌محیطی باشند. با توجه به پیچیدگی و همچنین گستردگی فعالیت‌های گردشگری اثرات ناشی از آن نیز ابعاد به هم پیوسته بسیاری دارند که باید در مطالعه اثرات گردشگری به آن‌ها توجه شود، این اثرات نوعاً به‌طور مستقیم در شیوه و کیفیت زندگی جامعه میزبان انعکاس می‌یابد. بنابراین، می‌توان صنعت گردشگر را یکی از موثرترین عوامل بر کیفیت زندگی شهروندان مشهدی مقاصد گردشگری دانست [۴]. این پژوهش درصدد پاسخ به این سوال است که چگونه مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری و نیز اثرات اقتصادی، فرهنگی و محیطی ادراک شده بر کیفیت زندگی شهروندان مشهدی یک مقصد گردشگری تأثیر می‌گذارد؟

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

مسئولیت اجتماعی مقصد

مسئولیت اجتماعی مقصد به عنوان ادراکات از تعهدات و فعالیت‌هایی تعریف می‌گردد که برای همه ذینفعان از جمله گردشگران جامعه کارمندان، سرمایه‌گذاران، دولتمردان، حامیان و رقبا وجود دارد. ممکن است انگیزه‌های متفاوتی برای انجام مسئولیت‌های اجتماعی در یک مقصد گردشگری وجود داشته باشد که به نوبه خود پاسخ‌های مختلف گردشگر آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در ادبیات بازاریابی و مدیریت انگیزه‌های مسئولیت اجتماعی به انواع مختلفی طبقه‌بندی شده است. اقدامات مربوط به مسئولیت اجتماعی را بعنوان خدمات عمومی یا خدمات در سطح شرکت طبقه‌بندی کردند. برخی از محققان انگیزه‌های درونی و بیرونی را متمایز می‌دانند [۴۱]، ایده اصلی مسئولیت اجتماعی مقصد از مسئولیت اجتماعی شرکت ناشی می‌شود که از گسترش مسئولیت فراتر از مالکان به سایر سهامداران و جامعه در کل حمایت می‌کند [۲۶]. مسئولیت اجتماعی مقصد، فعالیت‌های مقصد را از

که مورد قبول جامعه و منطبق با ارزش‌های آن و در جهت ارتقای کیفیت زندگی شهروندان باشد. سازمان‌هایی که نتوانند خود را با این مهم تطبیق دهند، در عرصه عمل موفق نخواهند بود. به عبارت دیگر سازمان‌ها برای آنکه بتوانند جایگاه خود را در جامعه حفظ نموده یا بهبود بخشند، به نحوی که باعث بقای آن‌ها و موفقیتشان در کار بشود لازم است که به مسئولیت اجتماعی‌شان توجه لازم را داشته باشند. بدیهی است چنانچه به این عمل تن در ندهند و مسئولیت اجتماعی خود را نادیده انگارند جامعه به نحوی دامنه فعالیتشان را محدود می‌نماید و کیفیت زندگی شهروندان کاهش می‌یابد [۱۹]. فعالیت‌های مسئولانه اجتماعی مقصد نه تنها یک منبع نوآوری و مزیت رقابتی است بلکه حفاظت و بهبود منافع اجتماعی و زیست‌محیطی کلی مقصد را نیز در پی دارد. برخی از محققان اظهار کرده‌اند که روش استنباط و ادراک گردشگرها از فعالیت‌های اجتماعی یک مقصد مستقیماً بر نگرش گردشگرها نسبت به آن مقصد تأثیر می‌گذارد. مسئولیت اجتماعی مقصد می‌تواند احساسات مثبت گردشگرها و همچنین کیفیت زندگی شهروندان را برانگیزاند و به نوبه خود رفتار مسئولانه زیست‌محیطی گردشگران را تقویت کند. انگیزه مسئولیت اجتماعی یک مکانیسم کلیدی برای توضیح ارتباط بین انجام مسئولیت اجتماعی و کیفیت زندگی شهروندان مشهدی است. در طی سه دهه گذشته کیفیت زندگی به عنوان جانشینی برای رفاه مادی در نظر گرفته می‌شود. ولی امروزه کیفیت زندگی علاوه بر مسایل اقتصادی، نگرانی‌های اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی و سیاسی را مد نظر قرار می‌دهد. سازمان بهداشت جهانی، کیفیت زندگی را به عنوان ادراک افراد از موقعیتشان در زندگی، در متن فرهنگ و نظام‌های ارزشی که در آن زندگی می‌کنند و در ارتباط با اهداف، انتظارات، ارتباطات و نیازهایشان است، تعریف می‌کند [۳۱]، در ادبیات گردشگری، مطالعه زیادی اثرات گردشگری را به عنوان تأثیرات اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی و محیطی که توسط شهروندان مشهدی درک می‌شوند، طبقه‌بندی کرده‌اند. این تأثیرات می‌تواند منجر به تغییر در ارزش‌های جوامع میزبان، الگوهای رفتاری و سبک زندگی و در نهایت کیفیت زندگی شهروندان مشهدی شهروندان جامعه شود [۲۷]، گردشگری در بستر محیط

3. Su
4. Fatma

1. Kaniewska
2. GarauVadell

یا منفی باشد. اثرات مثبت محیطی می‌تواند شامل حفظ و حراست از مناظر طبیعی، بیودیورسیت، پارک‌ها و نقاط جذاب تاریخی و فرهنگی باشد. همچنین، ایجاد اشتغال و فعالیت‌های مرتبط با طبیعت و محیط زیست نیز یکی از تاثیرات مثبت محسوب می‌شود. تاثیرات منفی محیطی بر گردشگری شامل آسیب به منظره‌های طبیعی، آلودگی هوا و آب، کاهش تنوع زیستی و انقراض گونه‌ها، افزایش مصرف انرژی و منابع طبیعی، تخریب محیط زیست و از بین رفتن مناطق مهم زیستی است. این تاثیرات می‌تواند منجر به کاهش تعداد گردشگران و به تبع آن کاهش درآمدهای مرتبط با گردشگری شود [۳۸].^۱

گردشگری

گردشگری به مجموعه فعالیتی اطلاق می‌شود که در جریان مسافرت یک گردشگر اتفاق می‌افتد. این فرایند شامل هر فعالیتی از قبیل برنامه‌ریزی سفر، مسافرت به مقصد، اقامت، بازگشت و حتی یادآوری خاطرات آن نیز می‌شود. گردشگر به عنوان فردی تلقی می‌شود که بیش از یک شب در مکانی اقامت کند و جزء بازدیدکنندگان روزانه نباشد؛ به عبارت دیگر شخصی که به کشور یا شهری غیر از محل زیست عادی خود برای مدتی که کمتر از ۲۴ ساعت یا بیشتر از یک سال نباشد سفر کند. صنعت گردشگری مجموعه‌ای از فعالیت‌ها خدمات و صنایع مختلفی است که به یک تجربه سفر می‌انجامد. ابعاد ادراک شده از گردشگری را می‌توان به چهار دسته: فرهنگی- اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و سیاسی تقسیم نمود [۳۷].^۲

کیفیت زندگی

سازمان بهداشت جهانی کیفیت زندگی را این گونه تعریف کرده است: کیفیت زندگی ادراک افراد از موقعیتشان در زندگی از نظر فرهنگ سیستم ارزشی که در آن زندگی می‌کنند و در ارتباط با اهداف انتظارات استناداردها و نگرانی‌هایشان تعریف می‌شود [۳۳].^۳ بیشتر پژوهشگران پنج بعد برای کیفیت زندگی قائلند و معتقدند این ابعاد باهم در ارتباطند:

سه منظر شامل می‌شود: محیطی (مثلاً حفاظت)، اقتصادی (به عنوان مثال، سود محلی) و اجتماعی (به عنوان مثال، رفاه). بر این اساس مسئولیت اجتماعی مقصد مفهوم زیست‌محیطی جدیدی است که مسئولیت اجتماعی دینفعان مقصد را برای ترویج رشد پایدار مورد تأکید قرار می‌دهد [۴۱].

اثرات اقتصادی

تأثیر اقتصادی گردشگری از نتایج مستقیم و غیرمستقیم فعالیت‌های گردشگری بر روند تولید، اشتغال، درآمد و توسعه اقتصادی یک منطقه یا کشور صحبت می‌کند. این تاثیرات ممکن است شامل افزایش درآمد و اشتغال، توسعه بخش خدمات، رشد صنعت هتلداری و رستوران‌داری، تحقق تعادل تجاری، تقویت بخش‌های تولیدی محلی، جذب سرمایه‌گذاری و افزایش مالیات‌ها باشد. همچنین، گردشگری می‌تواند تأثیرات سلامتی، اجتماعی و فرهنگی نیز داشته باشد. در کل، تأثیر اقتصادی گردشگری عوامل مهمی را برای توسعه اقتصادی و رونق منطقه فراهم می‌کند [۵].

اثرات فرهنگی

تأثیر فرهنگی و اجتماعی گردشگری به تأثیری اشاره دارد که سفر و گشت و گذار گردشگران بر فرهنگ، اعتقادات، مقدسات، میراث و زندگی اجتماعی یک جامعه می‌گذارد. این تأثیر ممکن است مستقیم یا غیرمستقیم باشد و در دو سطح فرهنگی و اجتماعی رخ می‌دهد. تأثیر فرهنگی گردشگری شامل انتقال فرهنگ، هنر، معماری، آداب و رسوم و همچنین زبان و ادبیات جامعه میزبان به گردشگران است. گردشگران با دیدن و تجربه کردن این عناصر فرهنگی، اطلاعات و تفاهمی نسبت به فرهنگ و هویت جامعه میزبان به دست می‌آورند. علاوه بر این، این تأثیر ممکن است بر توسعه هنرمندان و صنایع دستی محلی نیز تأثیر بگذارد و باعث حفظ و ترویج فرهنگ محلی شود [۱۳].

اثرات محیطی

تأثیر محیطی بر گردشگری به همه اثرات محیط زیست بر صنعت گردشگری اشاره دارد. این تاثیرات می‌تواند مثبت و

1. Burac
2. Rivera
3. Mathew & Sreejesh

دستمزد عادلانه و درک محیط کار) و رفتار شهروندی سازمانی پذیرفته شدند و با توجه به مدل رگرسیونی به ترتیب ارتباط کارا، درک اقلام دستمزد عادلانه و در آخر درک محیط کار بیشترین تا کمترین سهم را در پیش تاثیر بر رفتار شهروندی سازمانی دارا هستند. قنبری و همکاران (۱۳۹۸) پژوهشی را با عنوان بررسی نقش گردشگری در کیفیت زندگی شهری مطالعه موردی: شهر تبریز انجام دادند. این پژوهش با روش نمونه‌گیری تصادفی و حجم نمونه ۳۸۴ نفر بوده است. نتایج نشان داد که رابطه مثبتی بین تاثیرات گردشگری و قلمروهای خاص زندگی وجود دارد. بدان معنی که وقتی درک مثبت شهروندان از آثار اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی گردشگری افزایش می‌یابد و رضایت آن‌ها از رفاه مادی، اجتماع محلی، رفاه هیجانی و سلامت و امنیت نیز افزایش می‌یابد که همین افزایش کیفیت کلی زندگی را تحت تاثیر قرار می‌دهد.

قلی پور سلیمانی و گلی (۱۳۹۷) پژوهشی را با عنوان بررسی اثرات ادراک شده گردشگران از ابعاد محیطی بر کیفیت زندگی ساکنین انجام دادند. هدف از انجام این پژوهش بررسی تأثیر ابعاد صنعت گردشگری (اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، زیست محیطی و سیاسی) بر کیفیت زندگی مردم گیلان بوده است. این پژوهش با روش نمونه‌گیری تصادفی در دسترس و حجم نمونه ۲۵۶ نفر بوده است. نتایج نشان می‌دهد که ابعاد صنعت گردشگری بر کیفیت زندگی مردم جامعه استان گیلان تأثیر دارد. درک تأثیرات اقتصادی صنعت گردشگری، بر رفاه مادی؛ درک تأثیرات اجتماعی - فرهنگی صنعت گردشگری، بر رفاه اجتماعی؛ درک تأثیرات زیست محیطی صنعت گردشگری، بر رفاه بهداشت و ایمنی؛ درک تأثیرات سیاسی صنعت گردشگری، بر رفاه امنیت؛ حس رفاه مادی بر میزان رضایت از زندگی؛ حس رفاه اجتماعی بر میزان رضایت از زندگی؛ حس رفاه سلامت و ایمنی بر میزان رضایت از زندگی؛ حس رفاه امنیتی بر میزان رضایت از زندگی ساکنین استان گیلان تأثیر می‌گذارد. قنبری و همکاران (۱۳۹۶) پژوهشی را با عنوان بررسی اثرات گردشگری شهری بر کیفیت زندگی شهروندان مطالعه موردی: شهر

۱. بعد فیزیکی^۱: مفاهیمی مانند قدرت، انرژی، توانایی انجام فعالیت‌های روزمره و مراقبت از خود، در این دسته‌اند.

۲. بعد روانی^۲: که اضطراب، افسردگی و ترس از این زمره‌اند.

۳. بعد روحی^۳: درک فرد از زندگی و هدف و معنای زندگی را در بر می‌گیرد، ثابت شده است که بعد روحی زیر مجموعه بعد روانی نیست و یک زمینه مهم و مستقل محسوب می‌شود.

۴. بعد اجتماعی^۴: این بعد در مورد روابط فرد با خانواده، دوستان و همکاران و در نهایت جامعه است.

۵. علائم مربوط به بیماری یا تغییرات مربوط به درمان. پادپلا^۵، پنج بعد کیفیت زندگی را شامل خوب بودن از نظر روانی، دغدغه‌های اجتماعی، کنار آمدن با شکل ظاهری، خوب بودن جسمانی و پاسخ به درمان بیان می‌کند [۲۰].

۳- پیشینه پژوهش

اردلان و همکاران (۱۴۰۱) به بررسی مسئولیت اجتماعی و سرمایه اجتماعی بر تعهد سازمانی کارکنان دانشگاه رازی کرمانشاه پرداختند که جامعه آماری کارکنان دانشگاه رازی کرمانشاه و تعداد نمونه ۳۸۴ نفر بوده‌اند. برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار spss و pls استفاده شده است. معادلات ساختاری نشان داد که اثر مستقیم مسئولیت‌پذیری بر تعهد سازمانی معنی‌دار است. در نتیجه از عوامل مؤثری که هر سازمان در راستای تعهد سازمانی کارکنان باید مد نظر قرار دهد، مسئولیت‌پذیری اجتماعی است. در این بین ایجاد شبکه‌ها و مجاری ارتباطی و زمینه‌سازی بستری که منجر به افزایش مسئولیت‌پذیری کارکنان شود می‌تواند در افزایش تعهد سازمانی کارکنان مؤثر واقع شود. رزمی (۱۴۰۰) پژوهشی را با عنوان بررسی رابطه بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و رفتار شهروندی سازمانی در شرکت گاز شهر شیراز انجام داد. از ۸۰۰ نفر تعداد کارکنان این شرکت، ۲۶۹ نفر به عنوان نمونه انتخاب و به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده مورد آزمون قرار گرفتند. برای بررسی فرضیه‌های پژوهش از روش همبستگی استفاده شده که فرضیه‌های پژوهش مبنی بر وجود رابطه معنادار بین مؤلفه‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی (ارتباط کارا،

4. Sociol
5. Padilla

1. Physical
2. Psychological
3. Spiritud

محلی دهستان کلارآباد از توابع شهرستان تنکابن پرداختند. این پژوهش با روش نمونه‌گیری تصادفی در دسترس و حجم نمونه ۳۸۴ نفر بوده است نتایج نشان داد که گردشگری در مقصد مورد مطالعه در اقتصاد و معیشت جامعه محلی از اهمیت بالایی برخوردار است و به عنوان عامل پیش‌ران مهمی بر متفاوت کیفیت زندگی همچون اشتغال و درآمد و کیفیت مسکن تأثیر و بر ابعاد بهداشتی و محیطی و کیفیت سلامت تأثیر منفی داشته است. پرز موروت^۱ (۲۰۲۳) در پژوهشی با عنوان سیاست‌های عمومی و مسئولیت اجتماعی در مورد سیاست‌های جنسیتی در مناطق روستایی اسپانیا با استفاده از داده‌های یک نظرسنجی بر روی شهروندان به اصطلاح "اسپانیا خالی از سکنه"، تفاوت‌های مربوط به جنسیت را در رابطه با عواملی که تمایل به مهاجرت را شرطی می‌کند، پیدا می‌کند. علوی السکاف و همکاران (۲۰۲۲) به بررسی روابط بین مسئولیت اجتماعی مقصد، اثرات گردشگری و کیفیت زندگی شهروندان بر اساس نظریات اجتماعی پرداختند. یافته‌ها نشان داد که مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری به طور مثبت بر ادراک شهروندان از اثرات اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی تأثیر می‌گذارد. فلیسیا^۲ (۲۰۲۱) در پژوهش تأثیر ازدحام بر نگرش مصرف‌کنندگان نسبت به ارتباطات مسئولیت اجتماعی شرکتی نشان داد که با پیش‌بینی‌های نظریه ازدحام همخوانی دارد که نشان می‌دهد سیاست‌های دولت به طور متوسط می‌تواند انگیزه‌های درونی مصرف‌کنندگان را برای کمک به خیر عمومی جابجا کند. وینچنزو^۳ (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان فضاهای سبز، کیفیت زندگی و درک شهروندان شهرهای اروپایی نقش سرانه تولید ناخالص داخلی کلان شهرها در تعدیل رابطه بین سبز بودن و ادراک شهروندان بر کیفیت کلی زندگی بررسی شد. یافته‌ها تأثیر سبز بودن را بر کیفیت زندگی شهروندان تأیید می‌کند. آنتونی و هونگ^۴ (۲۰۱۹) به بررسی اثر مسئولیت اجتماعی بر تعهد عاطفی کارکنان پرداختند که نتایج تحقیق نشان داد که ابعاد چهارگانه مسئولیت اجتماعی به طور مستقیم و غیر مستقیم از طریق ابعاد چهارگانه فرهنگ سازمانی با تعهد عاطفی کارکنان در ارتباط است. سونتی کول^۵ و همکاران

یاسوج، با تأکید بر فعالیت‌های گردشگری، رابطه میان گردشگری و کیفیت زندگی را انجام دادند. جامعه آماری شهروندان یاسوجی بوده است. روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و حجم نمونه ۳۸۴ نفر بوده است. نتایج آزمون همگونی کایدو، مبتنی بر جدول توافقی، نشان دهنده وجود تفاوت معنادار آماری بین گردشگری و سطح کیفیت زندگی است. صنوبر و همکاران (۱۳۹۴) پژوهشی را با عنوان بررسی تأثیر اقدامات مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت بر رفتار شهروندی سازمانی با در نظر گرفتن نقش میانجی ترک خدمت انجام دادند. پرسشنامه‌ها میان کارمندان فعال شرکت مخابرات شهر تبریز توزیع شد. نتایج نشان داد که مسئولیت اجتماعی شرکت بر ترک خدمت، رفتار شهروندی سازمانی بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی و قانونی تأثیر معناداری دارد. شکوهی و همکاران (۱۳۹۳) پژوهشی را با عنوان بررسی اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی مردم شهر بندر ترکمن انجام دادند. جامعه آماری شهروندان بندر ترکمن و نمونه‌گیری تصادفی در دسترس و حجم نمونه ۳۸۴ نفر بوده است. به منظور تجزیه و تحلیل ۴۸ شاخص در ابعاد مختلف کیفیت زندگی انتخاب شدند که این شاخص‌ها به چهار عامل تقسیم یافته اند و ۷/۷۷ درصد واریانس را در بر می‌گیرند در بین نتایج نشان داد که چهار عامل برتر به ترتیب نسبت تأثیرپذیری عامل اقتصادی ۵۶/۲۸ درصد، عامل اجتماعی - فرهنگی ۴۴/۲۱ درصد، عامل فیزیکی مسائل زیست‌محیطی (۱۷۳/۱۵ درصد، عامل فیزیکی زیر ساخت‌ها (۵۹/۱۲) درصد از واریانس را تبیین می‌کنند. تقدیسی و همکاران (۱۳۹۱) به تحلیل نگرش جامعه میزبان نسبت به اثرات اجتماعی - فرهنگی گردشگری شهرستان دالاهو پرداختند. جامعه آماری شهرستان دالاهو و نمونه‌گیری تصادفی در دسترس و حجم نمونه ۳۸۴ نفر بوده است. نتایج نشان داد که از دیدگاه شهروندان و مسئولین گردشگری تأثیر مثبتی نظیر افزایش آگاهی‌های عمومی و بالا رفتن سطح استانداردهای زندگی مردم و آثار منفی نظیر تغییر در آداب و سنن محلی و افزایش ناهنجاری‌های اجتماعی و فرهنگی را موجب شده است. قدمی و همکاران (۱۳۸۹) به بررسی نقش گردشگری در تغییرات کیفیت زندگی جامعه

4. Anthony & Hong
5. Suntikul

1. Pérez-Morote
2. Felicia Naatu
3. Vincenzo

(۲۰۱۶) با هدف بررسی تأثیرات گردشگری در کیفیت زندگی شهروندان محلی شهر هیو در ویتنام به تحقیقی پرداختند. نتایج نشان داد که گردشگری در جامعه احساس رفاه و غرور اجتماعی به شهروندان شهر می‌دهد باوجود این در حالی که گردشگری مشاغلی را برای شهروندان به ارمغان می‌آورد ناراضی از کیفیت اشتغال وجود دارد و شهروندان در سیاست‌گذاری و مشارکت و همکاری در دولت محلی توانمند نیستند. جئون^۱ و همکاران (۲۰۱۶) به بررسی ادراک شهروندان از زندگی در مقصدهای فرهنگی و میراث گردشگری پرداختند. نتایج این تحقیق نشان داد که فصلی بودن گردشگری در ابعاد اقتصادی اجتماعی زیست‌محیطی و فرهنگی به طور مستقیم بر کیفیت زندگی شهروندان اثر می‌گذارد. توکارچوک^۲ و همکاران (۲۰۱۵) به تحقیقی با عنوان «تجربه گردشگری در مقصد کیفیت و بهبود زندگی پرداختند در این تحقیق هفت مؤلفه رضایت شخص، لذت، اقتصاد، ایمنی تجانس اخلاقی و اوقات فراغت بررسی شدند که نتایج نشان‌دهنده تأثیر این هفت مؤلفه در بهبود کیفیت زندگی در استرالیا است. دیمیترووسکی^۳ و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهشی به بررسی نگرش شهروندان صربستانی به توسعه گردشگری پرداختند. هدف از این مطالعه بررسی نظرها و دیدگاه‌های شهروندان صربستانی رضایت آن‌ها از توسعه گردشگری در شهر و تأثیر آن بر زندگی شهروندان و همچنین شناسایی عوامل کلیدی مربوط به اهمیت توسعه گردشگری براساس نگرش شهروندان بود؛ نتایج نشان داد که تفاوت آماری در این زمینه وجود دارد. مورگان^۴ و همکاران (۲۰۱۵) به بررسی گردشگری اجتماعی و رفاه در زندگی آینده پرداختند.

نتایج نشان داد که بین انگیزه به سفر و اقتصاد رابطه مستقیم وجود دارد و سفرهای گردشگری به صورت اجتماعی می‌تواند تأثیر مثبتی بر سلامت ذهنی افزایش رفاه و سطح تعامل اجتماعی و افزایش اعتماد به نفس افراد مسن با دیگر گروه‌ها داشته باشد. استایلا دایز^۵ و همکاران (۲۰۱۴) به بررسی نقش شهروندان در حمایت از توسعه گردشگری پرداختند. نتایج آنان نشان داد که درک شهروندان از اثرات سه‌گانه گردشگری (اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و زیست‌محیطی) می‌تواند به حمایت از صنعت گردشگری توسط شهروندان منجر شود. گندوز^۶ (۲۰۱۴) پژوهشی را با عنوان رابطه بین گردشگری و کیفیت زندگی در بالاتون انجام دادند. نتایج نشان داد رضایت شغلی و رضایت از محل کار جزو عواملی هستند که تا حد زیادی بر کیفیت زندگی اثر می‌گذارند متأسفانه، رضایت از محل کار بین کارکنان بخش گردشگری در این شهر، از طریق پاداش محقق نمی‌شود بلکه از طریق برنامه‌های تشویقی غیرمالی کارکنان صورت می‌گیرد. کیم^۷ و همکاران (۲۰۱۳)، به بررسی صنعت گردشگری بر کیفیت زندگی مردم جامعه پرداختند. نتایج نشان داد که چهار متغیر اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی صنعت گردشگری با حس رضایت از زندگی (حس رفاه مادی، رفاه اجتماعی، رفاه عاطفی، حس سلامت و ایمنی) شهروندان حوزه مورد مطالعه در ارتباط است. براساس مبانی نظری و پیشینه تجربی ذکر شده و بر اساس مطالعه علوی السکاف (۲۰۲۲) مدل مفهومی پژوهش در شکل ۱ ارائه شده و فر ضیه‌ها در ادامه آورده شده است.

5. Styliadis

6. Gondos

7. Kim

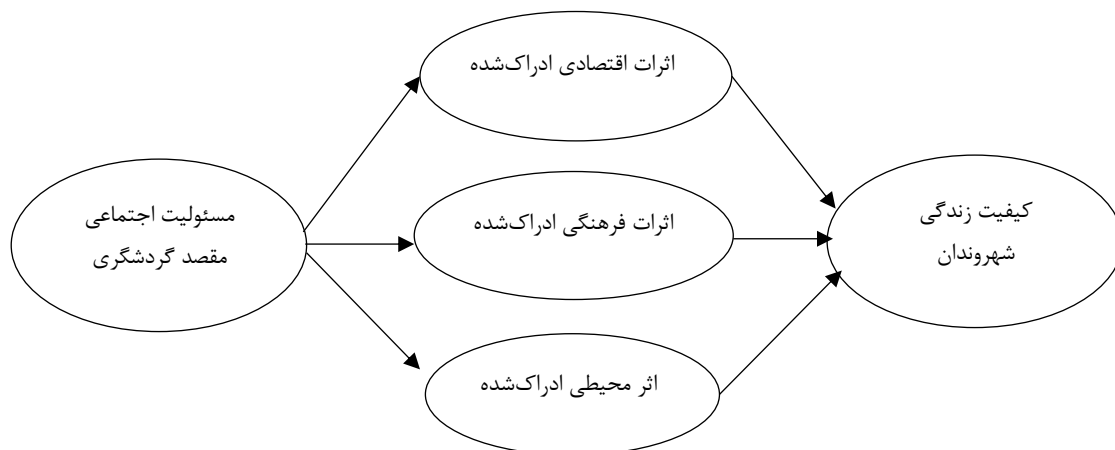
1. Jeon

2. Tokarchuk

3. Dimitrovski

4. Morgan

شکل ۱. مدل مفهومی بر گرفته از علوی السکاف (۲۰۲۲)

جدول مورگان حجم نمونه لازم برای جوامع بیش از ده هزار نفر، ۳۸۴ نفر و به شیوه نمونه‌گیری غیر احتمالی و در دسترس در نظر گرفته شده است. برای سنجش متغیرها از پرسشنامه استاندارد علوی السکاف (۲۰۲۲) استفاده شد. روایی محتوای پرسشنامه به تأیید اساتید و خبرگان که زمینه تخصصی آن‌ها مدیریت بوده است، رسید. روایی محتوای پرسشنامه به تأیید اساتید مدیریت رسید. بار عاملی سوالات از ۰/۵ بیشتر بوده و روایی مناسبی دارند. برای اثبات روایی سازه علاوه بر تحلیل عاملی تاییدی از روایی همگرا و واگرا استفاده شد. جدول ۲ ضرایب پایایی و روایی همگرا را نشان داده است. از آنجایی که میانگین واریانس استخراج شده متغیرها حداقل مقدار ۰/۵ را دارا بوده و سازه از روایی هم‌گرای خوبی برخوردار است [۶]. آلفای کرونباخ و پایایی مرکب برای تمامی متغیرها کمتر از ۰/۷ نیست، بنابراین پایایی تأیید می‌شود [۱۸]. در پژوهش حاضر از روش مربع معادلات جزئی (نرم‌افزار اسمارت پی-ال اس ۳) برای بررسی ارتباط بین متغیرهای استفاده شده است. دلیل انتخاب این نرم‌افزار غیر نرمال بودن داده‌ها بوده است که در این نرم‌افزار به سهولت قابل بررسی است. همچنین آمار توصیفی متغیرهای جمعیت شناختی پژوهش نیز با استفاده از نرم‌افزار اس‌اس انجام شده است.

۱. مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری بر کیفیت زندگی شهروندان شهر مشهد تاثیر معنادار دارد.
۲. اثرات اقتصادی ادراک شده، بر کیفیت زندگی شهروندان شهر مشهد تاثیر معنادار دارد.
۳. اثرات فرهنگی ادراک شده، بر کیفیت زندگی شهروندان شهر مشهد تاثیر معنادار دارد.
۴. اثرات محیطی ادراک شده، بر کیفیت زندگی شهروندان شهر مشهد تاثیر معنادار دارد.
۵. اثرات اقتصادی ادراک شده در رابطه بین مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری و کیفیت زندگی شهروندان شهر مشهد نقش میانجی دارد.
۶. اثرات فرهنگی ادراک شده در رابطه بین مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری و کیفیت زندگی شهروندان شهر مشهد نقش میانجی دارد.
۷. اثرات محیطی ادراک شده در رابطه بین مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری و کیفیت زندگی شهروندان شهر مشهد نقش میانجی دارد.

۴- روش‌شناسی پژوهش

از چشم‌انداز هدف این پژوهش کاربردی و روش آن پیمایشی - تحلیلی به لحاظ شیوه اجرا بوده و با نرم‌افزار اسمارت پی‌ال‌اس ۳ انجام شده است. جامعه کلیه شهروندان شهر مشهد است. جامعه آماری تحقیق کل شهروندان مشهدی است که در سال ۱۴۰۲ حدود سه و نیم میلیون نفر است که چون بیشتر از ده هزار نفر است، با توجه به

جدول ۱. روایی هم‌گرا، آلفای کرونباخ و پایایی مرکب

متغیر	AVE	آلفای کرونباخ	پایایی مرکب (CR)
اثرات اقتصادی	۰/۶۴۴	۰/۷۲۴	۰/۸۴۴
اثرات فرهنگی	۰/۸۲۵	۰/۷۹۸	۰/۸۰۹
اثرات محیطی	۰/۷۳۹	۰/۸۲۵	۰/۸۹۵
مسئولیت اجتماعی	۰/۷۵۸	۰/۷۶۳	۰/۷۶۶
کیفیت زندگی	۰/۸۵۴	۰/۸۲۶	۰/۷۶۸

توسط متغیر مستقل است. مقایسه با اعداد ۰/۶۷، ۰/۳۳ و ۰/۱۹ به ترتیب قابل توجه، متوسط و ضعیف بودن این پیش‌بینی را نشان می‌دهد [۱۸]. جدول ۳ شاخص ضریب تعیین برای برازش مدل را نشان می‌دهد که در بازه مناسبی است.

جدول ۳. ضریب تعیین

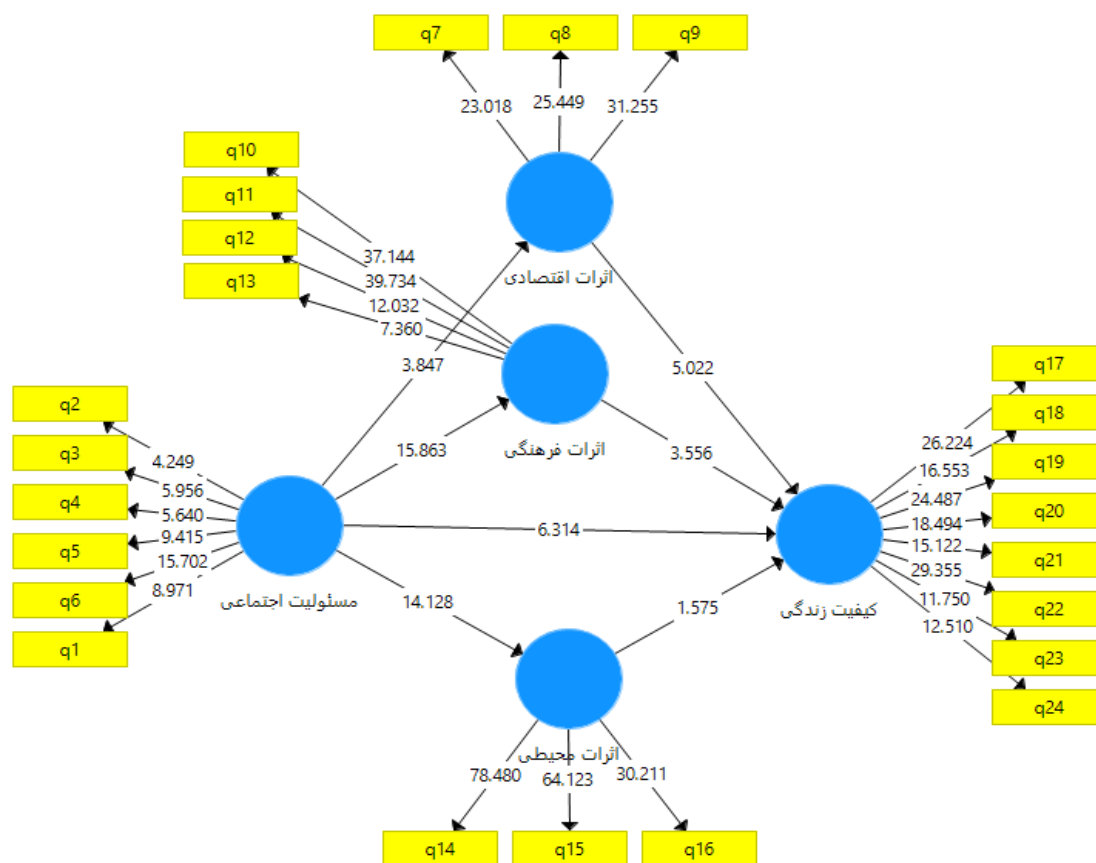
متغیر	ضریب تعیین	ارزیابی
اثرات اقتصادی	۰/۷۴۵	قوی
اثرات فرهنگی	۰/۶۳۹	قوی
اثرات محیطی	۰/۴۳۲	بیشتر از متوسط
کیفیت زندگی	۰/۵۱۲	نسبتاً قوی

بخش دیگری از خروجی نرم‌افزار PLS مربوط به آزمون فرضیه‌هاست. پس از تأیید برازش مدل و روایی پرسشنامه که به عنوان بخشی از برازش محسوب می‌شود، باید فرضیه‌های پژوهش مورد آزمون قرار گیرد. ابتدا آزمون معناداری تی مورد استفاده قرار می‌گیرد و با توجه به درصد خطای ۰/۰۵ در نظر گرفته می‌شود معناداری اثر گذاری سنجیده می‌شود. در این مرحله چنانچه قدرمطلق مقدار آماره تی بالاتر از ۱/۹۶ باشد نشان‌دهنده معنادار بودن اثرگذاری مورد سنجش است، در غیر صورت اثرگذاری معنادار در نظر گرفته نمی‌شود (محسنین و اسفیدانی، ۱۳۹۶). همان‌طور که مشاهده می‌شود شکل ۲ مقادیر آماره تی را نشان داده است. در ادامه مبنای رد یا تأیید فرضیه‌ها بر این اساس در سطح اطمینان ۹۵ درصد صورت خواهد پذیرفت.

۵- یافته‌های پژوهش

از نظر جمعیتی، بیش‌ترین تعداد پاسخ‌دهندگان مردان هستند که ۳۰۱ نفر از جمعیت پاسخ‌دهندگان را تشکیل داده‌اند. تعداد زنانی که در پاسخ‌گویی شرکت داشته‌اند نیز ۸۳ نفر بوده است. از حیث تحصیلات ۲۲/۱ درصد از پاسخ‌دهندگان دارای مدرک دیپلم و فوق دیپلم می‌باشند، ۴۵/۳ درصد دارای مدرک کارشناسی و ۲۹/۲ درصد دارای مدرک کارشناسی ارشد و ۳/۴ درصد از پاسخ‌دهندگان دارای مدرک دکتری و بالاتر بوده‌اند. از نظر بازه سنی ۳۲ درصد از پاسخ‌دهندگان دارای سن بین ۲۰ الی ۳۰ سال دارند و ۲۸/۱ درصد پاسخ‌دهندگان بین ۳۱ تا ۴۰ سال و ۲۲/۷ درصد بین ۴۱ تا ۵۰ سال و ۱۷/۲ درصد بین ۶۰-۵۰ سال سن داشته‌اند. نتایج نرم‌افزار PLS در دو بخش برازش مدل و آزمون فرضیه‌ها تحلیل می‌شود. برای تعیین برازش مدل از شاخص ضریب تعیین (R2) استفاده می‌شود. R2 شاخص اصلی آزمون متغیرهای پنهان وابسته مدل، ضریب تعیین است که بیانگر درصد پیش‌بینی اختلافات متغیر وابسته

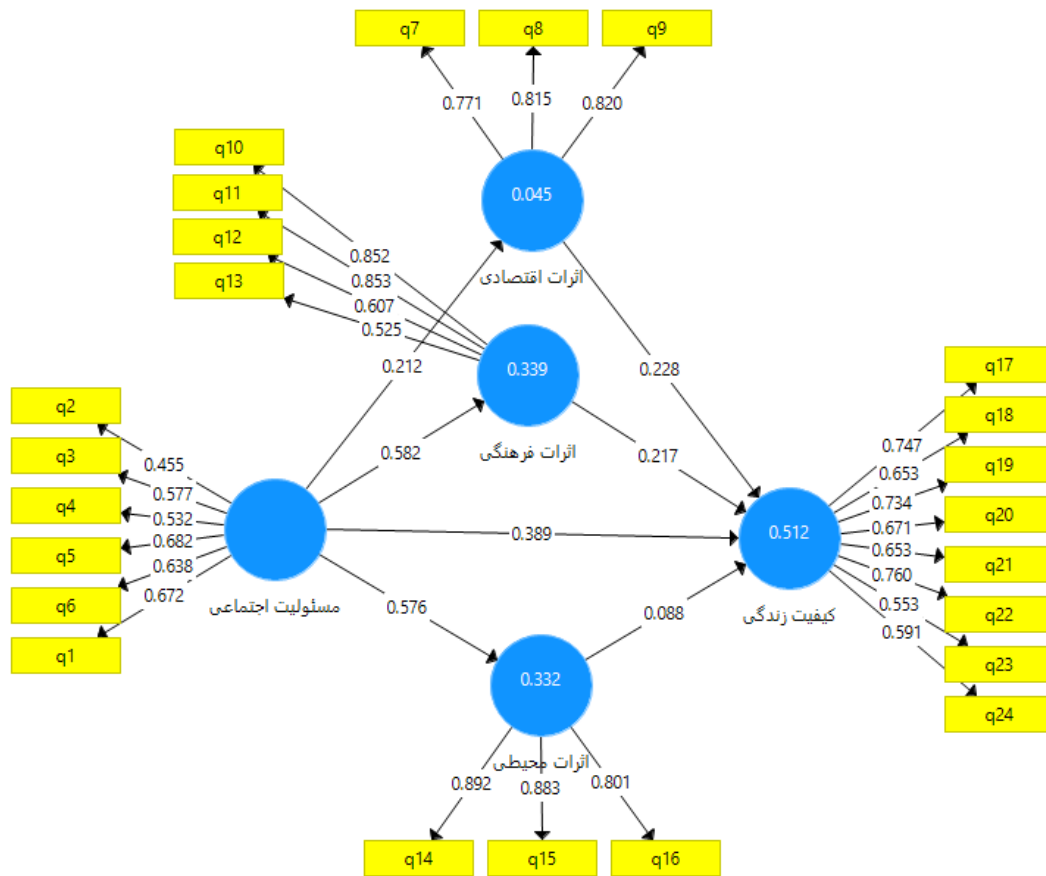

شکل ۲. معناداری ضرایب مسیر (آماره‌ی t)

قدر مطلق $1/96$ شده است، می توان پذیرفت که رابطه علی مطرح شده در این فرضیه ها مورد تأیید است [۷]. با توجه به شکل ۳ ضرایب مسیر ساختاری مقدار اثرگذاری بین دو متغیر را نشان می دهد. ضرایب مسیر مثبت به معنای مستقیم رابطه و منفی بودن آن به معنی ارتباط غیر مستقیم می باشد [۹].

برای بررسی آزمون فرضیه ای که دارای متغیر میانجی است از تکنیک بوت استرپینگ در نرم افزار اسمارت پی ال اس ۳ استفاده شده است که به صورت خودکار در ورژن سوم نرم افزار اسمارت پی ال اس در خروجی جدول اثرات غیر مستقیم (specific indirect effect) گزارش می گردد. دلیل عدم استفاده از آزمون سو بل غیر نرمال بودن داده هاست (پیش فرض آزمون سو بل نرمال بودن داده هاست). برای روابطی که ضرایب معناداری بیشتر از

شکل ۳. ضرایب مسیر ساختاری

جدول ۴، خلاصه نتایج آزمون فرضیه‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۴. خلاصه نتایج آزمون فرضیه‌ها

نتایج	ضریب مسیر	آماره تی	فرضیه
تأثیر مثبت و معنادار دارد	۰/۳۸۹	۶/۳۱۴	مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری ← کیفیت زندگی شهروندان
تأثیر مثبت و معنادار دارد	۰/۲۲۸	۵/۰۲۲	اثرات اقتصادی ادراک شده، ← کیفیت زندگی شهروندان
تأثیر مثبت و معنادار دارد	۰/۲۱۷	۳/۵۵۶	اثرات فرهنگی ادراک شده ← کیفیت زندگی شهروندان
تأثیر مثبت و معنادار ندارد	۰/۰۸۸	۱/۵۷۵	اثرات محیطی ادراک شده ← کیفیت زندگی شهروندان
تأثیر مثبت و معنادار دارد	۰/۰۴۸	۱۹/۳۱	مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری ← اثرات اقتصادی ادراک شده ← کیفیت زندگی شهروندان
تأثیر مثبت و معنادار دارد	۰/۱۲۶	۵۶/۴۰	مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری ← اثرات فرهنگی ادراک شده ← کیفیت زندگی شهروندان
تأثیر مثبت و معنادار دارد	۰/۰۵۰	۲۲/۲۵	مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری ← اثرات محیطی ادراک شده ← کیفیت زندگی شهروندان

۶- نتیجه‌گیری و پیشنهادها

این تحقیق با هدف تجزیه و تحلیل اثر مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری بر کیفیت زندگی شهروندان؛ بررسی نقش اثرات اقتصادی، فرهنگی و محیطی ادراک شده انجام شد.

مسئولیت اجتماعی مقصد بر کیفیت زندگی ساکنین از طریق تأثیرات اقتصادی و فرهنگی درک شده بر توسعه گردشگری تأثیر می‌گذارد.

با توجه به تایید فرضیه اول و تأثیر مثبت مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری بر کیفیت زندگی که با پژوهش علوی اسکاف و همکاران (۲۰۲۲)، همراهی می‌باشد. در تبیین این فرضیه می‌توان گفت مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری به معنای مسئولیتی است که صاحبان کسب و کارها، سازمان‌ها و افرادی که در صنعت گردشگری فعالیت می‌کنند، نسبت به تأثیرات مثبت و منفی این صنعت بر جوامع مقصد و محیط زیست، می‌پذیرند. این

قدمی قلی زاده و همکاران (۱۳۸۹)، جنون و همکاران (۲۰۱۶)، توکارچوک و همکاران (۲۰۱۵)، دیمیترو و سکی و همکاران (۲۰۱۵)، مورگان و همکاران (۲۰۱۵)، استایلا ایز و همکاران (۲۰۱۴)، گندوز (۲۰۱۴)، کیم و همکاران (۲۰۱۳) همسو می‌باشد. در تبیین این فرضیه می‌توان گفت در حالی که اثرات ذهنی محیطی ممکن است در بلندمدت ظاهر شود. با این وجود، نتایج نشان می‌دهد که مسئولیت اجتماعی مقصد یک عامل محوری برای تمرکز بر روی زمانی است که سازمان بازاریابی مقصد با هدف افزایش مزایای اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی شهروندان از گردشگری و کیفیت زندگی آن‌ها در مقصد می‌خواهد.

با توجه به تایید فرضیه دوم و برای بهبود کیفیت زندگی شهروندان مشهدی با توجه به تاثیر اثرات اقتصادی، می‌توان پیشنهادات زیر را در نظر گرفت:

۱. توسعه اقتصادی منطقه: ایجاد فرصت‌های شغلی، توسعه صنایع و تجارت در منطقه می‌تواند بهبود اقتصادی مشهد را برای شهروندان فراهم کند و بنابراین کیفیت زندگی آن‌ها را ارتقا دهد.

۲. ارتقای زیرساخت‌ها: سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های شهری مانند حمل و نقل عمومی، آب و برق، مسیرهای راه آهن و ارتباطات تلفنی و اینترنت می‌تواند به کاهش هزینه‌های روزمره شهروندان و بهبود رفاه آن‌ها کمک کند.

۳. توسعه تفریح و فرهنگ: برگزاری فعالیت‌های تفریحی و فرهنگی مناسب برای جذب گردشگران و افزایش رفاه شهروندان، به عنوان یک منبع جدید درآمد، می‌تواند کیفیت زندگی را ارتقا دهد.

۴. ایجاد آموزش و آموزش مهارت‌های مورد نیاز بازار کار: ایجاد آموزش مهارت‌های مورد نیاز صنایع محلی و توسعه آموزش و پرورش مهارت‌های فنی و حرفه‌ای می‌تواند فرصت‌های شغلی برای شهروندان ایجاد کرده و کیفیت زندگی آن‌ها را بهبود بخشد.

۵. حمایت از کسب‌وکارهای محلی: حمایت از صنایع و کسب‌وکارهای محلی، تامین درآمد و اشتغال برای افراد در مشهد را تقویت می‌کند و کیفیت زندگی را ارتقا می‌بخشد.

۶. مشارکت عمومی: تشکیل کمیته‌ها و ارگان‌هایی که بتوانند نظرات و خواسته‌های شهروندان را جمع‌آوری کنند و به اقتصاد شهری کمک کنند، می‌تواند بهبود کیفیت زندگی شهروندان را تضمین کند.

مسئولیت می‌تواند تأثیرگذار بر کیفیت زندگی شهروندان در شهرهای مقصد گردشگری باشد به دلایل زیر:

۱- مشارکت اجتماعی: توجه به مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری، امکان مشارکت شهروندان در فعالیت‌های گردشگری را به آن‌ها می‌دهد که باعث احساس تعلق به جامعه شده و از افزایش اعتماد به نفس آن‌ها برخوردار می‌گردد. این مشارکت باعث توسعه اجتماعی شهروندان و بهبود کیفیت زندگی آن‌ها می‌شود.

۲- ایجاد فرصت‌های شغلی: توجه به مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری باعث ایجاد فرصت‌های شغلی برای شهروندان شهر می‌شود. رشد صنعت گردشگری منجر به ایجاد شغل‌ها در حوزه‌های مختلف از جمله خدمات رستوران‌ها و هتل‌ها، راهنمایان گردشگری و تاجران محلی می‌شود. افزایش فرصت‌های شغلی منجر به ارتقای شرایط اقتصادی شهروندان و افزایش درآمد آن‌ها می‌شود که می‌تواند بهبود کیفیت زندگی آن‌ها را به همراه داشته باشد.

۳- حفظ میراث فرهنگی و طبیعی: مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری منجر به حفظ میراث فرهنگی و طبیعی شهرها و مناطق مقصد می‌شود. توجه به محافظت از جاذبه‌های تاریخی و طبیعی شهر به منظور استفاده طولانی‌مدت از آن‌ها و جلوگیری از فرسایش و خرابی آن‌ها، بهبود کیفیت زندگی شهروندان را تضمین می‌کند. این کار باعث افزایش تمایل مسافران به بازدید از شهرها و مناطق مقصد می‌شود و در نتیجه، درآمد زایی برای شهروندان و رشد اقتصادی شهر را به همراه دارد. در این راستای پیشنهادات می‌شود برنامه‌های زیارتی و گردشگری را با تأکید بر آموزش و احترام به فرهنگ و آداب و رسوم محلی برگزار کنیم. همچنین، می‌توان به راه‌اندازی مراکز آموزشی و اطلاع‌رسانی در نقاط عمده گردشگری شهر مشهد اقدام کرد تا به توریست‌ها اطلاعاتی دقیق و کامل راجع به فرهنگ و تاریخ این شهر و مناطق مرتبط بدهیم. علاوه بر این، می‌توان گردشگران را در جهت استفاده مسئولانه و پایدار از منابع طبیعی و محیط زیست به آموزش داد و برنامه‌هایی جهت بهبود کیفیت محیط زیست و حفظ منابع طبیعی راه‌اندازی کنند.

با توجه به تایید فرضیه ۲ و ۳، تأثیر مثبت اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی بر کیفیت زندگی نتایج تحقیق با مطالعات قبیری و همکاران (۱۳۹۸)، قبیری و همکاران (۱۳۹۶)، شکوهی و همکاران (۱۳۹۳)، تقدیسی و همکاران (۱۳۹۱)،

شهروندان، نتایج تحقیق با مطالعات قنبری و همکاران (۱۳۹۸)، قنبری و همکاران (۱۳۹۶)، شکوهی و همکاران (۱۳۹۳)، تقدیسی و همکاران (۱۳۹۱)، قدمی قلی زاده و همکاران (۱۳۸۹)، جئون و همکاران (۲۰۱۶)، تو کارچوک و همکاران (۲۰۱۵)، دیمیترو وسکی و همکاران (۲۰۱۵)، مورگان و همکاران (۲۰۱۵)، استایلا ایز و همکاران (۲۰۱۴)، گندوز (۲۰۱۴) و کیم و همکاران (۲۰۱۳) همسو می‌باشد.

با توجه به تایید فرضیه پنجم و تایید نقش میانجی اثرات اقتصادی ادراک شده در رابطه بین مسئولیت اجتماعی مقصدگرد شگری و کیفیت زندگی شهروندان می‌توان گفت گردشگری یک صنعت مهم در بسیاری از نقاط جهان است که تاثیر زیادی بر اقتصاد دارد. وجود گردشگران و توریست‌ها باعث ایجاد فرصت‌های شغلی، افزایش درآمد، رشد اقتصادی و ثروت‌آفرینی در مقصدهای گردشگری می‌شود. بنابراین، تجربه مسئولیت اجتماعی مقصدگرد شگری می‌تواند خواسته‌های اقتصادی شهروندان را برآورده کند و بهبود آن‌ها را آرزو کند. با توجه به تایید فرضیه پنجم پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

۱. توسعه اقتصاد مقصد: برنامه‌ریزی برای توسعه اقتصاد مقصد گردشگری، ایجاد اشتغال و رشد اقتصادی را تسهیل می‌کند. ارتقای صنایع مرتبط با گردشگری مانند خدمات مسافرتی، هتل‌ها، رستوران‌ها و فروشگاه‌ها برای اشتغال‌زایی و افزایش درآمد شهروندان مشهود می‌تواند مفید باشد.

۲. توسعه شهرک‌های صنعتی: ایجاد شهرک‌های صنعتی جدید در نزدیکی مشهد با هدف جذب سرمایه‌گذاری و ایجاد فرصت‌های شغلی برای جوانان می‌تواند کمک کننده باشد. این اقدامات منجر به افزایش درآمد و کیفیت زندگی مردم مشهد می‌شود.

۳. توسعه صنایع تولیدی محلی: تشویق به توسعه و رشد صنایع تولیدی محلی با تمرکز بر تولید محصولات منحصر به فرد و با کیفیت بالا، می‌تواند به افزایش علاقه‌مندی گردشگران به خرید محصولات محلی و بهبود شرایط اقتصادی مردم مشهد کمک کند.

۴. بهبود فرهنگ شهروندی: آموزش و ترویج اخلاق و فرهنگ شهروندی به شهروندان مشهدی تربیت افرادی با مسئولیت اجتماعی بالا که از تمیزی محیط زیست و نقش آن در جذب گردشگران اطمینان حاصل کنند.

۵. حفظ میراث فرهنگی و تاریخی: حفظ و احیای منابع طبیعی، فرهنگی و تاریخی منطقه، جذب گردشگران بیشتری

در کل، برای بهبود کیفیت زندگی شهروندان مشهدی، توسعه اقتصادی منطقه، ارتقای زیرساخت‌ها، توسعه تفریح و فرهنگ، ایجاد آموزش و مهارت‌های مورد نیاز، حمایت از کسب‌وکارهای محلی و مشارکت عمومی می‌تواند مؤثر باشد.

با توجه به تایید فرضیه سوم پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود: فرهنگ در هر جامعه بخش جدایی‌ناپذیری از زندگی افراد است و تاثیر قابل توجهی بر رفاه و روان‌باوری آن‌ها دارد. ارتباط مستقیمی بین فرهنگ جامعه و کیفیت زندگی افراد وجود دارد. فرهنگ جامعه می‌تواند توانایی‌ها، اعتقادات و ارزش‌های هر فرد را شکل دهد. در صورتی که فرهنگی متکی به مسافرت، هنر، ورزش و فعالیت‌های فرهنگی باشد، کیفیت زندگی شهروندان در زمینه‌های متعددی مانند سلامت، تفریح و استراحت، روابط اجتماعی و احساس امنیت بالا خواهد بود. از طرف دیگر، واکنش‌های فرهنگی منفی نیز ممکن است تاثیر معناداری بر کیفیت زندگی داشته باشد. به عنوان مثال، یک فرهنگ که بر اساس عدم احترام به حقوق انسانی، دشمنی و تبعیض قائل باشد، باعث کاهش کیفیت زندگی افراد و احساس ناراحتی و ناامنی در جامعه خواهد شد. بنابراین، بررسی و توجه به اثرات فرهنگی ادراک شده بر کیفیت زندگی شهروندان مشهدی می‌تواند مؤثر باشد. این امر نیاز به ایجاد فرهنگ‌سازی برای توجه به ارزش‌ها و ارتقای ارزش‌های فرهنگی مثبت در جامعه و در عین حال مدیریت مسائل فرهنگی منفی دارد.

فرضیه چهارم از نظر آماری پشتیبانی نشد. این نشان می‌دهد که تأثیرات ذهنی محیطی ممکن است به طور قابل توجهی کیفیت زندگی شهروندان و مزایای درک شده گردشگری را کاهش ندهد. از آنجایی که رابطه مستقیم مسئولیت اجتماعی مقصد با محیط و کیفیت زندگی درک شده در این سازه‌ها معنادار و مثبت بود. علاوه بر این، شهروندان اثرات زیست محیطی را شرط مهمی برای ارائه ادراکات مثبت خود از فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی مقصد و کیفیت زندگی نمی‌دانند. این ممکن است مربوط به چرخه حیات توسعه گردشگری باشد، جایی که تأثیر محیطی در مراحل اولیه تأثیرات کمتری دارد و مردم محلی ممکن است تأثیرات آن را به طور ملموس درک نکنند زیرا تعداد گردشگران اغلب کم است.

با توجه به تایید فرضیه‌های ۵، ۶ و ۷ و وجود نقش میانجی اثرات اقتصادی، فرهنگی و محیطی ادراک شده در رابطه بین مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری و کیفیت زندگی

رسانه‌ها و رویدادهای فرهنگی می‌تواند به افزایش آگاهی فرهنگی در جامعه کمک کند.

۳. تقویت همکاری بین موسسات: همکاری بین موسسات فرهنگی، توریستی و دولتی در زمینه ارائه خدمات به گردشگران و رشد فرهنگی مشهود را تقویت می‌کند. این همکاری می‌تواند بهبود کیفیت زندگی شهروندان و همچنین افزایش مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری منطقه را تضمین کند.

۴. ترویج تعاملات متقابل بین گردشگران و شهروندان: برگزاری فعالیت‌ها و رویدادهایی که فرصت برقراری تعامل بین گردشگران و شهروندان را فراهم می‌کنند، می‌تواند نقش میانجی فرهنگ را تقویت کرده و اثرات برتعاملی مثبت بین مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری و کیفیت زندگی شهروندان را تسریع کند.

با توجه به تأیید فرضیه هفتم و تأیید نقش میانجی اثرات محیطی ادراک شده در رابطه بین مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری و کیفیت زندگی شهروندان، نتایج تحقیق با مطالعات قنبری و همکاران (۱۳۹۸)، قنبری و همکاران (۱۳۹۶)، شکوهی و همکاران (۱۳۹۳)، تقدیسی و همکاران (۱۳۹۱)، قدمی قلی زاده و همکاران (۱۳۸۹)، جنون و همکاران (۲۰۱۶)، توکارچوک و همکاران (۲۰۱۵)، دیمیترو و سکی و همکاران (۲۰۱۵)، مورگان و همکاران (۲۰۱۵)، استایلا ایز و همکاران (۲۰۱۴)، گندوز (۲۰۱۴) و کیم و همکاران (۲۰۱۳) همسو می‌باشد. در تبیین این فرضیه می‌توان گفت گردشگری در صورت نداشتن مدیریت صحیح می‌تواند تأثیرات زیانباری بر روی محیط زیست داشته باشد. این تأثیرات می‌توانند شامل آلودگی هوا، آب و خاک، تخریب منابع طبیعی، تخریب زیستگاه‌های حیات و تغییرات شکل‌دهنده‌ای در مناظر طبیعی باشد. با ادراک مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری، می‌توان کمک به حفظ و حراست از محیط زیست کرد و اقداماتی مانند مدیریت پسماندها، کاهش اثرات ناشی از حمل و نقل و توسعه پایدار راه‌اندازی کرد. به این ترتیب، اثرات اقتصادی، فرهنگی و محیطی ادراک شده در رابطه بین مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری و کیفیت زندگی شهروندان نقش مهمی را ایفا می‌کنند. این اثرات می‌توانند باعث فرآیند توسعه پایدار و بهبود کیفیت زندگی در مقاصد گردشگری شود و همچنین با حفظ فرهنگ و عمق باز یافته در مقصد گردشگری، رابطه حاکمیت و شهروندی قویتری را فراهم آورد. با توجه به تأیید فرضیه هفتم و با توجه به این واقعیت که اثرات محیطی ادراک

را ممکن می‌سازد و بهبود اقتصاد شهروندان منطقه را باعث خواهد شد.

۶. توجه به توسعه پایدار: توسعه اقتصادی و گردشگری باید به صورت پایدار انجام شود تا منابع طبیعی، فرهنگی و اجتماعی نگهداری شود. برنامه‌ریزی مناسب و استفاده کارآمد از منابع با توجه به حمایت و حفاظت از محیط زیست می‌تواند اقتصاد مشهود را ارتقا دهند و در عین حال کیفیت زندگی شهروندان را بالا ببرند.

با توجه به تأیید فرضیه ششم و تأیید نقش میانجی اثرات فرهنگی ادراک شده در رابطه بین مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری و کیفیت زندگی شهروندان، نتایج تحقیق با مطالعات قنبری و همکاران (۱۳۹۸)، قنبری و همکاران (۱۳۹۶)، شکوهی و همکاران (۱۳۹۳)، تقدیسی و همکاران (۱۳۹۱)، قدمی قلی زاده و همکاران (۱۳۸۹)، جنون و همکاران (۲۰۱۶)، توکارچوک و همکاران (۲۰۱۵)، دیمیترو و سکی و همکاران (۲۰۱۵)، مورگان و همکاران (۲۰۱۵)، استایلا ایز و همکاران (۲۰۱۴)، گندوز (۲۰۱۴) و کیم و همکاران (۲۰۱۳) همسو می‌باشد. در تبیین این فرضیه می‌توان گفت: مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری با همراه داشتن فرهنگ منحصر به فرد محلی، میراث فرهنگی و هنری و تراث طبیعی می‌تواند به حفظ و نگهداری این منابع فرهنگی راهگشا باشد. این عمل می‌تواند هویت محلی را تقویت کند و به برنامه‌های فرهنگی، هنری و آموزشی در مقاصد گردشگری کمک کند. این فعالیت‌ها به نوبه خود بر علاقه‌مندی گردشگران به مقصد گردشگری و تجربه آن‌ها از فرهنگ و زندگی محلی تأثیر دارد و همچنین ارتباطات و تعاملات فرهنگی بین زائران و مجاورت کنندگان را تقویت می‌کند. با توجه به تأیید فرضیه ششم پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

۱. انجام مطالعات و پژوهش‌های جامع: مطالعات و پژوهش‌هایی در مورد رابطه بین فرهنگ، مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری و کیفیت زندگی شهروندان مشهودی انجام داده شود. این مطالعات می‌توانند آمار و ارقام مربوط به تأثیر فرهنگ را مشخص کنند و درک بهتری از رابطه میانجی بین این متغیرها به دست بیاورند.

۲. ترویج آگاهی فرهنگی: با افزایش آگاهی شهروندان در مورد ارزش‌ها و تمدن مشهود، می‌توان نقش فرهنگ را در فرآیند تشکیل مسئولیت اجتماعی و البته کیفیت زندگی افراد تقویت کرد. برنامه‌های آموزشی و فرهنگی، تبلیغات فرهنگی از طریق

این پیشنهادات می‌توانند نقطه آغازی برای مطالعات آتی در این زمینه باشند، اما همچنین اهمیت بررسی شرایط جامعه‌ها و تعاملات محلی در نظر گرفته شوند تا به پاسخ‌های دقیق‌تری دست پیدا شود.

محدودیت‌های زیر در طول این پژوهش وجود داشته است:

- در هر پژوهشی عوامل کلانی وجود دارد که از یک محیط پژوهشی تا محیط پژوهشی دیگر متفاوت بوده و ممکن است نتایج پژوهشی را تحت الشعاع قرار دهد. لذا تعمیم‌پذیری نتایج می‌تواند چالش برانگیز باشد و نیازمند پژوهش‌ها و مطالعات تجربی گسترده‌تر در سایر کشورها در عرصه بین‌المللی است.
- این پژوهش به صورت محدود و تنها در شهر مشهد انجام شده است، به پژوهشگران آتی پیشنهاد می‌شود که به منظور افزایش تعمیم‌پذیری و افزایش اعتبار نتایج به دست آمده، جامعه پژوهش را گسترده‌تر کرده و در شهرهای دیگر نیز مورد بررسی قرار دهند.

- مسئله دوم اندازه جامعه نسبتاً کوچک مطالعه است. اگرچه کل اندازه جامعه ۳۸۴ نفر برای تحلیل PIS قابل قبول است، ولی ممکن است قدرت آماری کمتری ایجاد کند. بنابراین، نتیجه تحلیل را باید با دقت بیشتری به کار برد.

- دوره زمانی انجام این پژوهش، در طی حدود شش ماه بوده است که ممکن است با گذشت زمان، برخی از متغیرها، بر نظرات جامعه آماری مورد پژوهش تأثیر گذاشته و این مسئله منجر به لزوم ایجاد تغییراتی در مدل پژوهشی گردد مخصوصاً اینکه گردشگران بسته به فصول سال متغیر بوده و تأثیر آن بر نگرش شهروندان قابل اغماض نیست. به‌طورکلی، دوره نمونه‌گیری باید به اندازه کافی گسترده باشد تا کلیه عواملی را که نگرش و رفتار را تحت تأثیر قرار می‌دهند، دربرگیرد. دشواری دسترسی به کارشناسان و تلاش برای کسب دیدگاه و نظرات آن‌ها.

با توجه به این امر که پژوهش حاضر، از نوع تحقیق پیمایشی بوده و ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه‌هایی بوده که در اختیار شهروندان مشهدی قرار گرفته است، لذا میزان صحت و دقت در پاسخ‌گویی به سوالات، خارج از اختیار محقق بوده است.

شده در رابطه بین مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری و کیفیت زندگی شهروندان مشهدی نقش میانجی دارد، پیشنهادات زیر به مسئولان مشهدی ارائه می‌شود:

توجه به حفظ و بهبود محیط زیست: به منظور کاهش تأثیرات منفی گردشگری بر محیط زیست، لازم است که مسئولان برنامه‌ها و استراتژی‌هایی را برای حفظ و بهبود محیط زیست شهر مشهد اجرا کنند. این برنامه‌ها شامل مدیریت پسماندها، حفظ منابع آب و انرژی، تنظیم ترافیک و کاهش آلودگی هوا می‌شود.

ترویج گردشگری پایدار: مسئولان می‌توانند به ارائه پیشنهادات و ارزش‌های مرتبط با گردشگری پایدار به مسافران کمک کنند. این پیشنهادات می‌توانند شامل استفاده از حمل‌ونقل عمومی، پیاده‌روی، دسترسی به منابع محلی، حفظ فرهنگ و تاریخ محلی و حمایت از کسب‌وکارهای محلی باشد.

نقش آموزش و اطلاع‌رسانی: برگزاری برنامه‌های آموزشی و اطلاع‌رسانی درباره اثرات محیطی مشکلات گردشگری، اهمیت حفظ محیط زیست و رفتارهای پایدار به مسافران و جوامع محلی می‌تواند کمک کند تا آن‌ها درک عمیق‌تری از تأثیرات محیطی بگیرند.

محدودیت‌ها و پیشنهادات برای مطالعات آتی

۱. گسترش مطالعات اقتصادی: بررسی اثرات اقتصادی مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری به عنوان عاملی که می‌تواند رونق اقتصادی، اشتغال و رشد اقتصادی را تسهیل کند.

۲. عمق‌بخشی مطالعات فرهنگی: بررسی تأثیر برقراری تعاملات فرهنگی بین گردشگران و جامعه میزبان بر فرهنگ و هویت محلی، ارتباطات بین فرهنگی و بهبود روابط اجتماعی در جامعه.

۳. توسعه مقاصد پایدار: بررسی اثر مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری بر توسعه پایدار منطقه‌ها؛ از جمله محافظت از محیط زیست، حفظ منابع طبیعی، حفظ تنوع فرهنگی و حمایت از جامعه‌های محلی.

۴. پژوهش در مدل‌های بهینه‌سازی: بررسی مدل‌ها و روش‌های بهینه‌سازی برای تعیین حداکثر اثربخشی مسئولیت اجتماعی مقصد گردشگری در حوزه‌های اقتصادی، فرهنگی و محیطی.

۵. ارتقای آگاهی عمومی: مطالعات درباره عواملی که می‌توانند نقش آگاهی عمومی و شناخت جامعه را در قبال مسئولیت اجتماعی مسئولین و گردشگران تقویت کنند.

نرم‌افزارهای *SmartPLS*، *VisualPLS*، *PLS-Graph*

۱۰. شکوهی، محمد، دیگران. "بررسی اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی جامعه میزبان نمونه مطالعاتی: شهر بندر ترکمن". *فضای جغرافیایی* ۴۷، ۱۴ (۱۳۹۳): ۱۰۱-۱۲۵.

<https://profdoc.um.ac.ir/articles/a/1045350.pdf>

۱۱. صنوبر، ناصر، اکبر قدرتی، و مریم عبدلی. "بررسی تأثیر اقدامات مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت بر رفتار شهروندی سازمانی با در نظر گرفتن نقش میانجیگری ترک خدمت (کارمندان فعال شرکت مخابرات در شهر تبریز)".

کنفرانس بین‌المللی جهت‌گیری‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری (۱۳۹۴): ۳۶-۴۹.

<https://irijournals.ir/journals/06-Psychology/v7-i4-winter00/paper1.pdf>

۱۲. عسگری خوشئی، رضا و حسین رضایی دولت آبادی. "تحلیل تأثیر مسئولیت اجتماعی شرکت بر نیت رفتاری مصرف‌کنندگان (دیدگاه مصرف‌کنندگان محصولات شرکت گیتیسند در شهر اصفهان)". *مدیریت بازرگانی* ۵، ۳ (۱۳۹۴): ۸۴۵-۸۶۶.

<https://civilica.com/doc/490803>

۱۳. فلاحی، کاظم. "اصول فرهنگ و مردم‌شناسی". دوره آموزشی، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی گیلان. (۱۳۹۶).
۱۴. قدمی، مصطفی، ناصر علی قلی زاده فیروزجایی و مهدی رمضان زاده لسبویی. "بررسی نقش گردشگری در تغییرات کیفیت زندگی مقصد (نمونه مورد مطالعه: دهستان کلارآباد، شهرستان تنکابن، مازندران)". *مطالعات اجتماعی ایران* ۴، ۳ (۱۳۸۹): ۱۰۱-۱۱۳.

20.1001.1.20083653.1389.4.3.8.0

۱۵. قلی‌پور سلیمانی، علی و آرمین گلی. "بررسی اثرات ادراک شده گردشگران از ابعاد محیطی بر کیفیت زندگی ساکنین". *مدیریت توسعه و تحول* ۱۰ (۱۳۹۷): ۲۶۳-۲۷۶.
<https://sanad.iau.ir/journal/jdem/Article/677119?jid=677119>

۱۶. قنبری، ابوالفضل، دیگران. "بررسی اثرات گردشگری شهری بر کیفیت زندگی شهروندان مطالعه موردی: شهر یاسوج، با تأکید بر فعالیت‌های گردشگری". *گردشگری و توسعه* ۶، ۱ (۱۳۹۶): ۲۳-۴۴.

10.22034/jtd.2020.110397

منابع

۱. اردلان، محمدرضا، دیگران. "بررسی مسئولیت اجتماعی و سرمایه اجتماعی بر تعهد سازمانی کارکنان دانشگاه رازی کرمانشاه". *مطالعات اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی* ۵، ۱۰ (۱۴۰۱): ۱۱۰-۱۳۲.

https://jresearch.sanjesh.org/article_18826.html

۲. تقدیسی، احمد، مسعود تقوایی و سیامک پیری. "تحلیلی بر نگرش جامعه میزبان به اثرات اجتماعی- فرهنگی گردشگری شهرستان دالاهو". *برنامه‌ریزی فضایی* ۱، ۲ (۱۳۹۱): ۱۴۰-۱۲۱.

20.1001.1.22287485.1391.2.1.7.7

۳. جعفری، وحیده، محمد نجارزاده و زهره کیانی فیض آبادی. "بررسی عوامل موثر بر ارزش ویژه برند مقصد گردشگری (مورد مطالعه: شهرستان سوادکوه)". *برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، ۶، ۲۰ (۱۳۹۶): ۷۵-۹۳.
10.22080/jtjpd.2017.1488

۴. حاضری، هاتف، منصور رحمتی و اصغر پاشازاده. "سنجش میزان اثرگذاری شاخص‌های حمل و نقل پایدار بر زیست‌پذیری شهری (نمونه مورد: شهر اردبیل)". *جغرافیا و روابط انسانی*، ۶، ۲ (۱۴۰۲): ۸۹-۱۰۷.
10.22034/gahr.2023.391125.1833

۵. خانزادی، آزاد، علی فلاحتی و زهرا حیرانی. "بررسی و تحلیل نقش و اثرات توسعه گردشگری بر توزیع درآمد در استان‌های ایران. گردشگری و توسعه، ۷، ۱ (۱۳۹۷): ۸۴-۱۰۰.

https://www.itsairanj.ir/article_63613.html
۶. داوری، علی و آرش رضازاده. "مدل سازی معادلات ساختاری با نرم‌افزار PLS". سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی، چاپ دوم. (۱۳۹۷).

۷. رامین‌مهر، حمید و پروانه چارستاد. "روش تحقیق کمی با کاربرد مدل‌سازی معادلات ساختاری (نرم‌افزار لیزرل)". تهران: انتشارات ترمه. (۱۳۹۵).

۸. رزمی، آذین. "بررسی رابطه بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و رفتار شهروندی سازمانی در شرکت گاز شهر شیراز". پایان‌نامه کارشناسی ارشد. رشته مدیریت دولتی، دانشگاه پیام نور شیراز. (۱۴۰۰).

۹. سیدعباس‌زاده، میرمحمد، جواد امانی‌ساری‌بگلو و هیمن خضری‌آذر. "مقدمه‌ای بر مدل‌یابی معادلات ساختاری به روش PLS و کاربرد آن در علوم رفتاری با معرفی

- <https://casopisi.junis.ni.ac.rs/index.php/FU-EconOrg/article/view/897/795>
25. Duman, Tamer et al. "Seismotectonic database of Turkey". *Bulletin of Earthquake Engineering* 16.8. (2022): 3277-3316.
<https://doi.org/10.1007/s10518-016-9965-9>
26. Fatma, Mobin, Zilur Rahman and Imran Khan. "Measuring consumer perception of CSR in tourism industry: Scale development and validation". *Hospitality & Tourism Management* 27. 4 (2016): 39-48. 10.1016/j.jhtm.2016.03.002
27. Garau-Vadell, Joan, Desiderio Tano and Ricardo Armas. "Economic crisis and residents' perception of the impacts of tourism in mass tourism destinations". *Journal of Destination Marketing & Management*, 1(2018): 68-75. DOI:10.1016/j.jdmm.2016.08.008
28. Goffi, Gianluca, Marco Cucculelli and Lorenzo Masiero. "Fostering tourism destination competitiveness in developing countries: The role of sustainability". *Journal of Cleaner Production* 209. (2019): 101-115.
<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.10.208>
29. Gondos, Borbála. "Relationship Between Tourism and Quality of Life: Researches at Lake Balaton. *Human Capital without Borders: Knowledge and Learning for Quality of Life*". *Proceedings of the Management, Knowledge and Learning International Conference*. 2014. <https://ideas.repec.org/h/tkp/mkpl14/879-888.html>
30. Jeon, Myunghee Mindy, Myunghwa Kang, and Edward Desmarai. "Residents' Perceived Quality of Life in a Cultural-Heritage Tourism Destination". *Quality of life* 11.1(2016): 105-123. <https://doi.org/10.1007/s11482-014-9357-8>
31. Kaniewska, Katarzyna et al. "Static Foot Disturbances and the Quality of Life of Older Person with Rheumatoid Arthritis". *Int J Environ Res Public Health* 19.14. (2022): 8633. doi:
۱۷. قنبری، ابوالفضل، محمدباقر علیزاده اقدم، و معصومه آدمی. "بررسی نقش گردشگری در کیفیت زندگی شهری مطالعه موردی: شهر تبریز". *گردشگری شهری* ۶. ۴ (۱۳۹۸): ۳۹-۵۶
- 10.22059/jut.2018.258573.488
۱۸. محسنین، شهریار و محمدرحیم اسفیدانی. "معادلات ساختاری مبتنی بر رویکرد حداقل مربعات جزئی به کمک نرم‌افزار Smart-PLS". تهران: کتاب مهربان نشر. (۱۳۹۶)
۱۹. مومنی، میر صالح. "بررسی تاثیر مسئولیت اجتماعی بر مزیت رقابتی با توجه به نقش میانجی اعتماد سازمانی (مطالعه موردی: شهرداری مرند)". هشتمین همایش ملی پژوهش‌های نوین در علوم انسانی، اقتصاد و حسابداری ایران، تهران. (۱۴۰۲).
<https://civilica.com/doc/1832771>
۲۰. نجات، سحرناز. "کیفیت زندگی و اندازه‌گیری آن". *پیدمیولوژی ایران* ۴. ۲ (۱۳۹۷): ۵۷-۶۲.
<https://sid.ir/paper/120719/fa>
۲۱. هاشمی، سید احمد و مهرداد همراهی. "مسئولیت پذیری اجتماعی". سومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری، اسفندماه، استانبول، ترکیه. (۱۳۹۵).
<https://civilica.com/doc/554689>
22. Alawi Al-sakkaf, Mohammed, et al. "The Influence of Tourism Impacts and Destination Social Responsibility on Support for Tourism Development: A Conceptual Model". *Journal of Tourism Hospitality and Environment Management* 7.29 (2022): 76- 93. DOI 10/35631/JTHEM.729007
23. Anthony Wong, Ipkin and Jennifer Hong. "Exploring The Direct and Indirect Effects of CSR On Organizational Commitment". *International Journal of Contemporary Hospitality Management* 26. 4. (2014): 500-525. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-05-2013-0225>
24. Dimitrovski, Darko, Veljko Marinkovic, and Vladimir Senic. "Attitudes of Serbian urban residents toward tourism development". *Facta Universitatis* 12. 2(2015): 143-155.

- Perception towards Physical Environmental Attributes of Tourism Impacts in Mabul Island, Sabah". *Proceeding International Conference on Natural Resources, Tourism and Service Management*. (2015): 32-38. <https://www.cabidigitallibrary.org/doi/pdf/10.5555/20153355703>
39. Styliadis, Dimitrios, et al. "Residents' support for tourism development: The role of residents' place image and perceived tourism impacts". *Tourism Management* 45(2014): 260-274. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tourman.2014.05.006>
40. Suntikul, Wantanee, et al. "Impacts of tourism on the quality of life of local residents in Hue, Vietnam, Anatolia". *Tourism and Hospitality Research*. (2016): 1-17. DOI:10.1080/13032917.2016.1138234
41. Su, Lujun, Huang Sam and Joanna Pearce. "How does destination social responsibility contribute to environmentally responsible behaviour? A destination resident perspective". *Business Research* 86(2018): 179-189. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2018.02.011>
42. Tokarchuk, Oksana, Oswin Maurer and Michael Bosnjak. "Tourism Experience at Destination and Quality of Life Enhancement: a Case for Comprehensive Congruity Model". *Applied Research in Quality of Life* 10.4(2015): 1-11. <https://doi.org/10.1007/s11482-014-9342-2>
43. Vincenzo, Giannico et al. "Green spaces, quality of life, and citizen perception in European cities". *Environmental Research* 196 (2020): 114-125. <https://doi.org/10.1016/j.envres.2021.110922>
- 10.3390/ijerph19148633. PMID: 35886484; PMCID: PMC9321945.
32. Kim, Kyungmi, Muzaffer Uysal and Joseph Sirgy. "How does tourism in a community impact the quality of life of community residents?". *Tourism Management* 36. 3(2013): 527-540. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2012.09.005>
33. Mathew, Paul, and Sreejesh Sreejesh. "Impact of responsible tourism on destination sustainability and quality of life of community in tourism destinations". *Journal of Hospitality and Tourism Management* 31(2017): 83-89. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2016.10.001>
34. Morgan, Nigel, Annette Pritchard and Diane Sedgley. "Social Tourism and Well-Being in Later Life". *Annals of Tourism Research* 52(2015): 1-15. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2015.02.015>
35. Naatu, Felicia et al. "Crowd-out effect on consumers attitude towards corporate social responsibility communication". *Technological Forecasting and Social Change* 177(2021): 345 - 401. DOI:10.1016/j.techfore.2022.121544
36. Perez-Morote, Rosario et al. "Public policies and social responsibility regarding gender policies in rural areas of Spain: Do men and women agree on its necessity and relevance?". *Women's Studies International Forum* 99(2023). <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2023.102760>
37. Rivera, Manuel. "The synergies between human development, economic growth, and tourism within a developing country: An empirical model for ecuador". *Journal of Destination Marketing & Management* 6. 3(2016): 221-232. DOI:10.1016/j.jdmm.2016.04.002
38. Rozelee, Saliza, Suraiyati Rahman and Mohammed Badaruddin, B. "Tourists'